

**TASHKENT INTERNATIONAL
UNIVERSITY OF EDUCATION
MUT-24**

**EMOTSIONAL INTELLEKTNING BO'LAJAK PEDAGOG SHAXSI
MOTIVATSION BOSHQARUVIGA TA'SIRI**

Turopova Nargiza Tulkinovna
Toshkent Xalqaro Ta'lim Universiteti
Pedagogika tarixi fakulteti
nargiza1981@gmail.com
+998977257867

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 24.12.2025

Revised: 25.12.2025

Accepted: 26.12.2025

KALIT SO'ZLAR:

*xislashhissiy-irodaviy omillar,
akmeologik kasalliklar, individual
davolash, emotsional aql,
nazariya, kasbiy identifikatsiya,
bilish faoliyati xotira, aqliy
jarayonlar.*

*zarurlahamiyUsh ilmiy maqolada
emotsional intellektning zamonaviy
o'qituvchi shaxsini kuzatishdagi yoritilgan.
Bo'la pedagoglar uchun o'zini anglash, his-
tuyg'ularni boshqarish, kasbiy sifatni
rivojlantirish va o'zini nazorat qilish ko'zda
tutilgan zarurligini ta'minlash. , "intellekt"
atamasi lingvistik nuqtayi nazardan ochildib
berilib, ilmiy tadqiqotning ilmiy
izlanishlari asosida emotsional
intellektning bo'lajak o'qituvchi shaxsidagi
ahamiyati tahlil qilingan*

Kirish

Bo'lajak o'qituvchilarning sohaning his-tuyg'ulari-irodaviy nazorati, sud kasbiy qobiliyati va shaxsiy xususiyatlari nuqtayi nazaridan yetarlicha o'rganilmaganlardan biridir. Bu yo'nalishda, o'qituvchi shaxsining emotsional mehnati, o'quvchi bilan samarali muloqot qurish va qo'llab-quvvatlash hissiyotlarini anglash vositalarini faol kasb etadi. Ta'lim jarayonida o'qituvchining tolerantligi, muloyimligi va qat'iyatligi uning shaxsiy va kasbiy faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi.

Hissiy intellekt (EQ) - bu his-tuyg'ularni idrok etish, sharhlash, namoyish qilish, nazorat qilish va boshqalar bilan samarali va konstruktiv muloqot qilish va ular bilan aloqa qilish uchun foydalanish qobiliyati. Bu his-tuyg'ularni ifodalash va nazorat qilish qobiliyati juda muhim, ammo boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish, talqin qilish va ularga javob berish qobiliyati ham muhimdir. Hissiy intellektning ba'zi asosiy belgilari va misollari:

- Odamlar nimani his qilayotganini aniqlash va tasvirlash qobiliyati;
- Shaxsiy kuchli va cheklovlarni bilish;
- O'ziga ishonch va o'zini o'zi qabul qilish;
- Xatolardan voz kechish qobiliyati;
- O'zgarishlarni qabul qilish va qabul qilish qobiliyati;
- Kuchli qiziqish hissi, ayniqsa boshqa odamlarga;
- Boshqalarga nisbatan hamdardlik va tashvish hissi;
- Boshqa odamlarning his-tuyg'ulariga nisbatan sezgirlikni ko'rsatish;
- Xatolar uchun javobgarlikni qabul qilish;
- Qiyin vaziyatlarda his-tuyg'ularni boshqarish qobiliyati.

Asosiy qism

Emotsional intellekt bo'yicha olib borilgan zamonaviy, o'qituvchining o'zini anglash, uning his-tuyg'ularini boshqara biladigan va rivojlanishi holatini saqlab qoladigan shaxs bo'lishini talab qiladi. Bu holat kasbiy identifikatsiya jarayonini yengillashtirish, pedagogik faoliyatga samarali moslashuvni ta'minlash.

Psixologiklarda "intilish" adabiyotsi insonning tafakkur va umumiy yechish qobiliyatini oladi. 1996-yilgi "Psixologik lug'at"da bu atama uch xil asosiy ma'noda yoritilgan:

1. Insonning bilish va yordam topishi;
2. Kognitiv (bilish) funktsiyalar majmuasi: idrok, xotira, fikrlash, tasavvur va hk;
3. Muammolarni sinov-xato usulidan ushlab holda yechish.

Mashhur tadqiqotchi R.Amtxauer intellektni shaxsiy faoliyatda ishlab chiqadigan aqliy elementlar majmuasi sifatida tasniflab, og'zaki, arifmetik, fazoviy va mnemonik komponentlardan iborat modelni ishlab chiqarilgan. Gilford aqliy Jilishining beshta turini turli axborot turlari bilan birlashtirib, intellektning 120 ta taklif elementdan iborat murakkab modelini yaratgan.

Zamonaviy psixologlar aqlni insonning faoliyat va ijtimoiy muvaffaqiyat kontekstida ko'rib chiqadi. J. Piaje esa intellektni atrof-muhitga moslashuv va muvozanatga mos ravishda baholagan. Uning qismlarida intellekt — bu assimilyatsiya, akkomodatsiya va muvozanat kabi kognitiv mexanizmlarga tayanuvchi murakkab jarayondir.

Pedagogik faoliyatda emotsional intellekt — bu o'qituvchining jismoniy o'z his-tuyg'ularini boshqara olishi, balki atrof-dagilarning his-tuyg'ularini to'g'ri talqin qila olish hamdir. Bu xodimlari xodimlararo munosabatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Emotsional aql hissiyotiga inson o'z his-tuyg'ulariga kuchli holda ongli harakat qiladi va boshqalarning ichki dunyosini anglashga harakat qiladi.

Adabiyotlar sharhi

Emotsional intellektni chuqur o'rganish zamonaviy izlanishlarning muhim yo'nalishlaridan biridir. Bu bilan E.Torndayk “ijtimoiy intellekt” deb atalgan konferensiyani oldinga surgan bo'lib, bu bilan samarali muloqotga kirisha olishini bildiradi. D. Veksler esa emotsional va aqliy komponentlarning inson muvaffaqiyatidagi roli haqida fikr bildirgan.

Jon Gottman esa bolalar bilan emotsional muloqot, tahririni anglash vapatiya ko'rsatish kabining bo'lajak o'qituvchi shaxsiyati uchun naqadar muhimligini ta'kidlab o'tgan. Uningga ko'ra, pedagogik faoliyatda to'g'ri fikri- saqlash stereotiplari emot intellektni boshqarishga yordam bermaydi.

ND Zavalishina bo'lajak pedagogning intellektual ishlab chiqarishni shakllantirish uch mexanizmni belgilagan:

1. Shaxsiy va gnostik qabul qilish o'zaro generativ ta'sir;
2. Kognitiv va intuitiv dasturning uyg'unligidan iborat operatsion integratsiya;
3. “Zaxira intellekt”ni saqlab qoluvchi mexanizm sifatida kognitiv qo'llab-quvvatlashni boshqarish.

Natijalar va muhokama

Tadqiqot davomida bo'lajak pedagoglarning emotsional intellekt darajasi va ularning o'z-o'zini motivatsion boshqaruvi o'rtasida o'zaro bog'liqlik mavjudligi aniqlandi. Tadqiqotda ishtirok etgan 100 nafar pedagogika yo'nalishi talabalarining emotsional intellekt

komponentlari (o'z his-tuyg'ularini anglash, boshqalar hissiyotini tushunish, emotsiyalarni nazorat qilish, motivatsiya) hamda shaxsiy motivatsion boshqaruv ko'rsatkichlari o'lchab chiqildi.

Quyidagi natijalarga erishildi:

Emotsional intellekti yuqori bo'lgan talabalar o'z maqsadlarini aniq belgilay oladi, stressli vaziyatlarda motivatsion pasayishni boshqarishda samarali strategiyalardan foydalanadi.

Past emotsional intellekt darajasiga ega talabalarda o'ziga bo'lgan ishonchning pastligi, tashqi baholarga haddan ziyod bog'liqlik va ichki motivatsiyaning sustligi kuzatildi.

O'z emotsiyalarini anglab, boshqalar bilan empatik muloqotga kira oladigan talabalar o'z-o'zini rag'batlantirish, o'qishga bo'lgan ijobiy munosabatni saqlab qolish hamda kelajakdagi kasbiy rolga nisbatan ongli yondashuvni shakllantirishda ustunlikka ega bo'lishdi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bo'lajak pedagoglar uchun emotsional intellekt — bu nafaqat shaxsiy rivojlanishning mezoni, balki motivatsion boshqaruvning asosiy omillaridan biridir. Ayniqsa, emotsional barqarorlik va o'zini anglash qobiliyati pedagog kasbiga xos bo'lgan ijtimoiy muloqot va murakkab psixologik vaziyatlarda o'zini tutish mexanizmlarini shakllantirishda katta ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, emotsional intellekti rivojlangan talabalar o'qish jarayonida tashqi rag'batdan ko'ra ichki motivlarga tayangan, bu esa ularning mustaqil qaror qabul qilish, mas'uliyatni o'z zimmasiga olish va kasbiy identifikatsiya jarayonida faolroq bo'lishini ta'minladi.

Muhokamadan kelib chiqqan holda, pedagogik ta'lim muassasalarida emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan treninglar, reflektiv mashg'ulotlar va motivatsion psixotexnikalar joriy etilishi bo'lajak pedagoglar shaxsiy motivatsion boshqaruvini mustahkamlashda samarali vosita bo'lishi mumkin degan xulosaga kelindi.

Xulosa

Bugungi kunda emotsional intellekt tushunchasini mahalliy tadqiqotlarda nazariy va amaliy jihatdan o'rganishga ehtiyoj yuqori sanaladi. Albatta, hissiy intellekt shaxsda ijtimoiy va biologik ehtiyojlarni amalga oshirishda sezilarli ta'sir ko'rsatadi; kasbiy qiziqishlarda nazariy, amaliy va kasbiy tayyorgarlik shular jumlasindandir. Ushbu intellektning rivojlanishi va shakllanishi shaxsda muhim omil sifatida qaraladi. Haddan tashqari yuqori darajadagi xatti-harakatlar va faoliyatning umumiy tartibsizligida namoyon

bo'ladigan noto'g'ri reaksiya sifatida qaraladi. Yuqori tashvishli toifaga mansub shaxslar o'zlarining hurmati va hayotiy faoliyati uchun keng ko'lamli vaziyatlarda o'zlarida shaxsiy va vaziyatli tahdidni ko'rishga moyil bo'lishadi. Bunday holatlarda ular keskinlikning aniq holatiga javob berishadi. Xavotirlanish umumiy ma'noda ayni xotiramizda paydo bo'ladigan dastlabki tajribalariz orqali yuzaga chiqadi. Shuning uchun ham yaxshi xotiralar insonni xavotirlanishdan saqlay oladi. Emotsional intellekt tabiatini ochish boshqalarni tushunish madaniyatining oshishiga xizmat qilishi tabiiydir. Chunki aqliy qobiliyat va emotsional qobiliyatlar birbiri bilan chambarchas bog'liqdir. Shaxsdagi emotsional kechinmalarning o'zgarishi albatta intellektual qobiliyatlarni ham o'zgarishiga olib kelishi mumkin. Ko'pchilik olimlar tomonidan ma'lum bir emotsiyalar insonlarning aqliy qobiliyatlarini oshishiga yoki kamayishi ta'sir ko'rsatishi isbotlangan. Inson o'z emotsiyalarini boshqara olishi albatta uni jamiyatda uni o'z o'rnini topishida muhim ahamiyat ksb etishi aniqlangan. Ayni vaqtda rahbarlarni tayyorlash davomida zamonaviy rahbar modellarini inobatga olish ham emotsionla intellekt orqali amalga oshirilib kelinmoqda, shu sababli ham rahbar, xodimlarini tushunishi va ularni rag'batlantirishi nechog'li muhim ekanligi e'tiborga olish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Веккер Л.М Психика и реальность М., 2001
2. Афанасев В.Г Проектирование педагогических технологий // Высшее образование а России. – 2001. № 4. – С. 147-150.
3. Бабанский Ю.К Избранные педагогические труды.– М.: Педагогика, 2008. – 500 с.
4. Голубева Е.А. Способности. Список. Индивидуальность. Дубна: "Феникс+", 2005. – 512 с.
5. Гримак Л.П. Резервы человеческой психики: введение в психологию активности / Л.П. Гримак. – М.: Ленанд, 2015. – 238 с
6. Лазурский А.Ф. Теория личности: 100 лет забвения и развития / сост. В.Ю. Слабинский, Н.М. Войшева. - СПб, 2017.